

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Mariliis Hollo

KUTSEKOOLI ÕPETAJATE KIUAMINE ÕPILASTE POOLT

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Tartu 2021

Kokkuvõte

Kutsekooli õpetajate kiusamine õpilaste poolt.

Bakalaureusetöö uurimisprobleemiks oli, kas ja millist kiusamist on kutsekooli õpetaja kutsekooli õpilaste poolt kogenud. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli kirjeldada kutsekooli õpetajate kogemusi seoses õpilastepoolse õpetajate kiusamisega. Uurimus viidi läbi viie kutsekooli õpetajaga, kes olid kogenud õpilastepoolset kiusamist. Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuudega ja analüüsiti induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga. Tulemustest selgus, et kutsekooli õpetajad olid kiusamise liikidest kogenud verbaalset, füüsilist, kaudset ja küberkiusamist. Kutsekooli õpetajaid kiusati õpetajatest, õpilastest, õpilaste perest tulevatel ja kooliga seotud põhjustel. Töö tulemused aitavad mõista, et õpetaja-õpilase suhtes kiusamise vähendamiseks tuleb kiusamiseprobleemidest rohkem rääkida, läbi viia kiusamisalaseid koolitusi ning teadvustada kiusamisprobleemi laiemalt.

Võtmesõnad: kiusamine, õpilastepoolne õpetajate kiusamine, kiusamise liigid, kiusamise põhjused, kiusamise tagajärg, kutsekooli õpetaja

Abstract

Vocational teachers bullied by students

The purpose of this bachelor's thesis is to investigate vocational teachers' experiences about educator-targeted bullying. The study was conducted among five teachers from vocational schools, who had been bullied by students. The data was gathered with semi-structured interviews and analyzed with qualitative inductive content analysis. Results reveal that teachers have experienced verbal, physical, indirect and cyber bullying. The reasons why students bullied vocational teachers were related to teachers, students, school and students' family factors. The results help to understand the nature of teacher-targeted bullying - the problem needs to be talked about, more bullying prevention trainings need to be conducted and there is a need to for wide awareness of bullying problem.

Keywords: bullying, teacher-targeted bullying, types of bullying, reasons for bullying, results of bullying, vocational teacher

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Kiusamise mõiste, olemus ja liigid	5
1.1 Kiusamise mõiste ja olemus.....	5
1.2 Kiusamise liigid.....	6
3. Õpetajate kiusamine õpilaste poolt	8
4. Metoodika	11
4.1 Valim.....	11
4.2 Andmete kogumine	12
4.3 Andmeanalüüs	13
5. Tulemused.....	14
5.1 Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega	15
5.2 Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega.....	18
5.3 Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega.....	20
Kasutatud kirjandus	29
Lisa 1. Intervjuu kava.....	33
Lisa 2. Kodeerimisjuhend. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega	35
Lisa 3. Kodeerimisjuhend. Õpetaja kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega	37
Lisa 4. Kodeerimisjuhend. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega.....	38

Sissejuhatus

Kiusamine ei ole ühiskonnas enam võõras termin, sellega on palju inimesi erinevates kontekstides vähemal või suuremal määral kokku puutunud. Kiusamiseks võib pidada ohvrile sihiliku kahju tegemist, järjepidevat käitumismustrit ning võimusuhetes asümmeetriat (Kõiv, 2017). Kuigi koolikiusamine toimub vaid õpilaste vahel, leiavad Kõiv (2017) ning Monks ja Coyne (2011), et kiusamist esineb mitmetes situatsioonides ning suhetes. Kõige rohkem on uuritud koolikiusamist (õpilastevaheline kiusamine), keskendudes peamiselt kiusamise liikidele, ulatusele, kiusamises osalejate rollidele, toimetulekustrateegiatele ja tagajärgedele (Smith, 2016).

Õpetajate õpilastepoolne kiusamine on nii sotsiaalses, akadeemilises kui ka hariduspoliitilises valdkonnas saanud vähe tähelepanu (Garrett, 2014) ja on suure tõenäosusega alahinnatud temaatika (Pervin & Turner, 1998). Seetõttu on antud teema teadvustamine ja mõistmine olnud senini limiteeritud ning õpetajate õpilastepoolse kiusamise mõistet on keeruline sõnastada (Garrett, 2014). Siiski võib öelda, et õpetajate õpilastepoolne kiusamine erineb õpetaja-õpetaja ja õpilane-õpilane kiusamissuhtest, sest kiusaja on korduvalt agressiivne endast kõrgemal positsioonil asetseva inimese suunas (Kauppi & Pörhölä, 2012). Sellisel juhul on agressoriks õpilane ja ohvriks õpetaja (Kõiv, 2017).

Smithi (2016) sõnul näib koolikiusamine mitmetes riikides vähenevat, aga õpetajate õpilastepoolne kiusamine on siiski tõusuteel (Kõiv, 2015). Erinevate läbiviidud uuringute tulemusena on leitud, et üle maailma on kuni pooled õpetajatest kogenud teatud määral õpilastepoolset kiusamist (Kõiv, 2017). Teatud õpetajad võivad olla õpilastepoolsele kiusamisele vastuvõtlikumad, sest neil ei pruugi olla vajalikku kogemust, julgust ega tuge, et kiusamisprobleemiga toime tulla (Tikk, 2017; Uz & Bayraktar, 2019).

Eestis on õpetajate kiusamist õpilaste poolt veel vähe uuritud (Kõiv, 2015, 2017, 2020; Kõiv & Aia-Utsal, 2021). Seetõttu peaks õpetajate heaolu tagamiseks ja ühiskonna teadvustamiseks antud teemat põhjalikult uurima. Beilmanni (2017) sõnul pööratakse eesti kutsekoolides kiusamisele vähe tähelepanu, sest arvatakse, et noorukieas enam ohvrite kiusamisega ei tegeleta. Õpetajatel võib olla raske aktsepteerida seda, et õpilased võivad täiskasvanuid kiusata (Pervin & Turner, 1998). Teadaolevalt on kutsekoolides uuritud seal käivate õpilaste tava- ja küberkiusamist (Kiigemaa, 2015). Beilmanni (2017) sõnul on eesti kutsekoolidest väljalangenud või väljalangemisohus olevad õpilased kogenud kiusamist.

Järgnevalt antakse ülevaade kiusamise olemusest ning õpetaja õpilasepoolse kiusamise suhetest.

1. Kiusamise mõiste, olemus ja liigid

1.1 Kiusamise mõiste ja olemus

Kiusamise terminist on tänapäeva ühiskonnas kuulnud suurem enamus inimesi ja selle esinemist peamiselt õpilaste vahel. Teadmine, et õpilased tundides korda rikuvad ning koolitöötajatele enda käitumiste ja väljaütlemistega muret valmistavad, on olnud juba aastasadu (Cheraghi & Piskin, 2011). Siiski võib kiusamist esineda ka teistes sotsiaalsetes kontekstides ja olukordades (Monks & Coyne, 2011). Kiusamist on nii laste kui ka täiskasvanute seas ning võib esineda omaealistega või erinevate generatsioonide esindajatega.

Hoolimata sellest, et teadlased on kiusamist uurinud juba 70ndatest aastatest (Kõiv, 2006), on endiselt vaja veel palju teadmisi koguda ning saadud tulemustest järeltõlgitust teha (Olweus, 2013). Erinevad uurijad on tõlgendanud kiusamist erinevat moodi, kuid sellegi poolest ei saa kiusamise mõistet pidada ebamääraseks (Özkilic, 2012), sest kiusamise tunnustes ollakse üksmeelel (Uz & Bayraktar, 2019). Kiusamise ühtse mõiste leidmine on keeruline just antud teema mitmemõõtmelisuse ning ka teadlaste erinevate vaatenurkade tõttu (Garrett, 2014).

Kiusamist hakkas 70ndate alguses süstemaatilisemalt uurima Dan Olweus (1997) ning seda peamiselt Skandinaavias, keskendudes eelkõige koolikiusamisele. Väljaspool Skandinaaviat hakati koolikiusamise vastu huvi tundma 80ndatel ja 90ndatel aastatel (Kõiv, 2006). Tänapäevaks on koolikiusamist uuritud üle maailma (näiteks Austraalias, Belgias, Brasiilias, Lätis, Kreekas, Soomes, Prantsusmaal, Itaalias, Inglismaal, Jaapanis, Rootsis ja Uus-Meremaal) ning on hakatud ühiskonda teadvustama, et kiusamine ei toimu ainult kooli kontekstis vaid kõikjal inimeste keskel (Olweus, 2013).

Kiusamise terminit tuntakse nii tava- kui teadusliku mõistena, siiski on nendel mõistritel erinev tähendus. Kõivu (2006) sõnul tuntakse tavamõistes kiusamist, kui ükskõik millist käitumist, mis teist inimest kahjustada võib. Sama autori arvates on teaduslikus mõistes kiusamisel kindlaks määratud tunnusjooned ning mis tahes kahjulikku käitumist kiusamisena tõlgendada oleks vale. Kiusamiseks loetakse käitumist siis, kui üks osapool soovib sihilikult teisele osapoolele liiga teha kas füüsiliselt või psühholoogiliselt (Randall, 2003). Paljud uurijad on kiusamise tunnuste määramisel kasutanud Olweuse (1997, lk 3)

kiusamise mõistet: “Kiusamine on ühe või mitme isiku tahtlik, korduvalt negatiivne (ebameeldiv või haiget tegev) käitumine, mis on suunatud isiku vastu, kellel on enda kaitsmisega raskusi”. Tuleb silmas pidada, et kiusamise põhilised tunnused on: tahtlik kahju tegemine või agressiivne käitumine, korduv negatiivne käitumismuster ühe või mitme isiku poolt ja osapoolte vahelistes võimusuhetes asümmeetria (Kõiv, 2017; Olweus, 1997).

Kiusamine on agressiooni üks alaliikidest (Smith, 2016). Agressiivse käitumise põhjuseid võib olla mitmeid – kiusaja ei oska teiste väljendusviiside abil end mõistetakse teha või muud väljendusviisid ei too soovitud tulemusi (Terry, 1998). Siiski on teada, et agressiivsed teod on tahtlikud ja korduvad ning nende tulemusel võidakse kahjustada ohvrit vaimselt, füüsiliselt, sotsiaalselt või ametialaselt (Garrett, 2014; Kõiv, 2006). Leitud on mitmeid seoseid tähelepanu otsimise ja agressiivse käitumise vahel (Graf, Yanagida & Spiel, 2019).

Hetkelist tüli või agressiivset käitumist ei saa pidada kiusamiseks, sest see on üldjuhul ühekordne ning erinevate osapoolte vahel on tasakaal (Smith, 2016). Sellised tegevused võivad kõrvaltvaatajale tunduda küll julmad, kuid kui need ei ole korduvad või tahtlikult liiga tegemised, siis ei ole tegemist kiusamisega (Kõiv, 2006). Kiusaja agressioon võib olla suunatud korduvalt kindlale, aga vahel ka juhuslikule ohvrile (Olweus, 2013). Üldjuhul on ohver keegi, kes peab kiusajaga tihedalt kokku puutuma (näiteks klassiruumis) ja seeläbi on sunnitud osalema ebavõrdse suhtlustasandil kiusajaga (Olweus, 2013). Kiusamise aktuaalsuse püsivuse ja kahjulike tagajärgede tõttu on paljud riigid maailmas algatanud samme kiusamisega võitlemiseks (Olweus, 2013). Näiteks on Austraalia loonud organisatsiooni „Bullying. No Way!“ (Bullying. No way, *s.a*), Suurbritannia annetuskeskkonna „Family Lives“ (Family Lives, *s.a*) ning Eesti „KiVa“ programmi (KiVa, *s.a*).

1.2 Kiusamise liigid

Kiusamine võib olla nii otsene kui ka kaudne. Otsene kiusamine toimub, kui isik teist isikut näiteks vägivallaga ähvardab, solvab seksistlike väljenditega, karjub tema peale, hirmutab teda või naerab tema üle, teeb kohatuid märkuseid või žeste, lööb või sülitab (Cheraghi & Piskin, 2011; Pervin & Turner, 1998; Smith, 2016). Kaudne ehk vaimne kiusamine võib olla ignoreerimine, sihilikult suhete lõhkumine või nendega manipuleerimine, teiste vaenulik õhutamise ohvri vastu, kuulujuttude levitamine, koostööst keeldumine, tundi hilinemine, õpetaja eest peitmine (Cheraghi & Piskin, 2011; Kauppi & Pörhölä, 2012;

Sullivan, Cleary, & Sullivan 2004). See on sageli tahtlik ja süstemaatiline. Kaudne kiusamine võib olla kaudne ka siis, kui kiusaja kirjutab ohvi kohta alandavaid sõnu paberile või seinale (Sullivan, *et al.*, 2004). Füüsiline ning verbaalne kiusamine on kõrvaliste isikute poolt tajutav ning seetõttu peetakse seda enamjaolt otseseks kiusamiseks, kuid kui näiteks kiusaja tõrjutus pole kolmandale isikule nähtav, siis peetakse seda kaudseks kiusamiseks (Cheraghi & Piskin, 2011).

Kiusamise üheks kõige levinumaks liigiks on verbaalne kiusamine (Smith, 2016). Verbaalne kiusamine on Smithi (2016) sõnul kiusamisliik, kus isikule tehakse liiga sõnadega (ähvardamine, solvamine, alandamine, hüüdnimede andmine). Ohvrit alavääristavate hüüdnimedega kutsumine on enim levinud verbaalne kiusamisviis, kus hüüdnimi määratakse ohvri välimuse, vaimse võimekuse, seksuaalsuse või personaalsusele tuginedes (Types of bullying, *s.a*). Kõige selgemaks kiusamisliigiks saab pidada füüsilist kiusamist, sest seda on visuaalselt näha. Füüsiline kiusamine väljendub näiteks läbi ohvri löömise, vigastamise, hammustamise, kriimustamise, ohvri vara rikkumise või peitmise (Smith, 2016). Füüsilist kiusamist kasutavad õpilased pigem harva (Kõiv, 2015, 2017).

Kiusamist võib esineda ka internetis. Küberkiusamine võib toimuda läbi kirjavahetuse, nutitelefoni, meili või veebilehtede ning selle eesmärgiks on ohvrit ähvardada, alavääristada või ahistada (Types of bullying, *s.a*). Kiusaja ei taju internetis enda tegevusest tulenevaid tagajärgi ning see võib kiusajale anda julgust veelgi agressiivsemalt kübermaailmas käituda (Types of bullying, *s.a*). Küberkiusamiseks ei ole vaja ühe inimese poolt korduvat tegevust, sest ohvrile kahju tegev kiusamisjuhtum võib ka ilma algatajata internetis anonüümse auditooriumi kaudu edasi liikuda, tehes kiusamise korduvaks ning tekitadas tasakaalutuse ohvri ja kiusaja(te) vahel (Kauppi & Pörhölä, 2012; Menesini & Nocentini, 2009). Näiteks võib kiusaja laadida internetikeskkonnas üles video, mis kahjustab teise inimese heaolu või on sihilikult ja pahatahtlikult loodud teist inimest alandama. Iga inimene, kes antud videot jagab või vaatab, kannab antud kiusamist edasi.

2. Kiusamine kutsekoolis

Kutsekoolis on võimalik õpinguid alustada alates 15. eluaastast. Alates sellest ajast algab inimesel noorukiiga (mis võib kesta 20ndate eeluaastate alguseni), mil ta on väga mõjutatav ning uuele informatsioonile ja käitumisele vastuvõtlik (Elukaare etapid, *s.a*). Negatiivsed isikuomadused, peresisised probleemid, kesised õpitulemused, kokkupuude halva mõjuga

eakaaslastega ja kehv finantsiline seis võivad olla olulisteks mõjufaktoriteks, miks õpilasel tekivad käitumisprobleemid (Hawkins *et al.*, 2000).

Nooruk võib tõmbuda eemale pereringis suhtlemisest ning otsida uusi sõprussuhteid (Elukaare erapid, *s.a*). Soomes läbiviidud uuringus selgus, et igapäevaselt suitsetavad kutsekooli õpilased on suurema tõenäosusega kiusajad kui õpilased, kes ei suitseta (Aho, Koivisto, Paavilainen, & Joronen, 2019). Sealjuures leiti, et enamus kiusajatest olid poisid ning suitsetajate vahel oli sõprusside. Seega võib oletada, et eakaaslaste negatiivsed käitumismustrid võivad mõjutada teisi õpilasi. Halbade kommetega õpilased, kes käivad kutsekoolis, võivad koolis omada kiusamissuhteid, olles ise kiusaja rollis.

Üha rohkem on hakatud täheldama, et koolides sageneb küberkiusamine, sest see on enim levinud just noorukieas (Nartgün & Cicioglu, 2015). Õpilased kasutavad kiusamiseks nutitelefone (Nartgün & Cicioglu, 2015), kus läbi pahatahtlike meilide, sõnumivahetuste, mängude, piltide ja videote tegemise ja postitamise tehakse kahju kiusamisohvrile (Confronting Cyberbullying..., *s.a*). Nartgün ja Cicioglu viisid 2015. aastal Türgi Bolu linna kutsekooli 10nda ja 12nda klassi õpilaste seas läbi uuringu, kus selgus, et õpilased, kes veetsid internetis aega üle 6 tunni päevas, jäid silma enda probleemkäitumisega ning olid sagedamini küberkiusajad. Pervini ja Turneri (1998) läbiviidud uuringus selgus, et õpetajate hinnangul olid kõige sagedamateks kiusajateks 10. klassi õpilased.

Eestis läbiviidud uuringus selgus, et viie erineva maakonna koolide õpetajad kogesid õpilastepoolset kiusamist peamiselt 14-aastaste ja vanemate õpilaste poolt (Kõiv, 2020). Tartu Ülikool viis 2012. aastal läbi uuringu kutseõppe katkestamise põhjuste väljaselgitamiseks (Espenberg, Beilmann, Rahnu, Reincke, & Themas, 2012). Uuringus selgus, et kutsekoolides esineb õpilaste arvates tihti kiusamist, mille osapoolteks on õpilased ise, kuid sageli ka õpetajad.

3. Õpetajate kiusamine õpilaste poolt

Õpetajate kiusamisele hakati tähelepanu pöörama eelmise sajandi 90ndate teises pooles (Garrett, 2014; Kõiv, 2017). Alates sellest ajast on antud uurimistemat üksikutes riikides laiahaardelisemalt uurima hakatud, kui probleemi tõsidust arvestades siiski limiteeritult (Özkilic, 2012). Täiskasvanute töökohal kuisamise uuringuid on olnud keeruline teha, sest antud teemat pole piisavalt teadvustatud (Terry, 1998) ning teadlased vaatlevad õpetajaid pigem töökiusamise ohvritena (Kõiv, 2017; Woudstra, Rensburg, Visser & Jordaan,

2018). Õpetajad on enamjaolt õpilaste kõrval mõjuvõimsad täiskasvanud ning seetõttu on leitud, et nad ei saa olla õpilaste poolt kiusatavad (Özkilic, 2012). Uurimistemat vaadeldakse liiga subjektiivse ja piiratud seisukohaga (Terry, 1998), kuid üha enam on tulnud õpetajatelt uut informatsiooni, et neid kiusatakse koolikeskkonnas (Benefield, 2004).

Olgugi, et õpetajale suunatud kiusamist on uuritud aastakümneid, ei ole veel senini õpilastepoolsele õpetaja kiusamisele leitud ühtset definitsiooni (Woudstra *et al.*, 2018). Benefieldi (2004) sõnul tähendab õpilasepoolne õpetaja kiusamine agressiivset käitumist, kus rünnaku sihikuks on võetud õpetaja, kahju tehakse korduvalt ning suhtes on asümmeetria. Ühiskonnas ei teadvustata, et ka õpetajad võivad koolis olla kiusamisohvrid, sest võib eeldada, et õpetajad peaksid enda professionaalsuse abil suutma juhtida õpetatavat klassi (ka kiusajaid) (Uz & Bayraktar, 2019). Kiusamisjuhtumi tekkel on õpetaja võim klassis tasakaalutu (Uz & Bayraktar, 2019) ning sageli heidetakse talle ette vähest panustamist kiusamist minimaliseerimiseks ning kontrollimiseks (Benefield, 2004). Nii võib õpetajal tekkida süütunne, et ta on ebakompetentne, mis omakorda suurendab jõuetustunnet klassiruumis korra hoidmisel (Garrett, 2014).

Õpetajate kiusamist õpilaste poolt on uuritud mitmete vaatenurkade alt, aga senini ei ole veel selgusele jõutud, miks õpilased õpetajaid kiusavad (Uz & Bayraktar, 2019). Õpetaja kiusamise tajumine on subjektiivne ning võib sõltuda erinevatest teguritest, näiteks varasem kiusamiskogemus, psühholoogiline, sotsiaalne ja emotsionaalne heaolu kiusamissuhte korral (Garrett, 2014). Õpetajate kiusamisel koolis ja väljaspool kooli mängib suurt rolli õpetaja taust, näiteks: vanus, sugu, seksuaalsus, rahvus või millises vanusastmes õpetaja õpetab (Mooij, 2011). Kiusamisohvriks sattuvate õpetajate klassiruumi juhtimise oskused on erinevate uuringute tulemuste põhjal madalamad, kui nendel õpetajatel, kes kiusamise ohvriks pole sattunud, seega peaks lisaks kiusamisele uurima ka õpetajate professionaalseid oskusi (Uz & Bayraktar, 2019).

Õpetaja positsioonist tulenev võim ei pruugi õpilaste seas toimida erinevate tegurite tõttu: sallimatus õpetaja vastu, distsipliinipuudus, halb klassiruumi haldamine, õpetaja kogenematus (Garrett, 2014). Õpilane ei pruugi austada endast vanemaid inimesi või autoriteete. Ta arvab, et õpetaja ei vääri austust, võib omada mõjuvõimu enda eakaaslaste üle ning soovib mõjutada ka teisi õpilasi järgima enda käitumist konkreetse õpetaja kiusamisel (Santos & Tin, 2018). On leitud, et otsest kiusamisviisi kalduvad enamjaolt kasutama poisid ning kaudset kiusamist tüdrukud, siiski tuleb silmas pidada, et nii poisid kui ka tüdrukud võivad kasutada kõiki kiusamise liike (Kauppi & Pörhölä, 2012).

Erinevad uurijad on leidnud, et verbaalne kiusamine on üks peamistest

kiusamisliikidest, millega õpilased õpetajaid kiusavad ning seda läbi solvangute, hääle tõstmise, jäljendamise, ahistavate kirjade kirjutamise või õpetaja üle naermise (Kõiv, 2020; Mooij, 2011; Smith, 2016; Tikk, 2017; Woudstra *et al.*, 2018). Lisaks verbaalsele kiusamisele võivad õpetajad õpilaste poolt kogeda ka füüsilist kiusamist (ründamine, löömine, õpetaja asjade lõhkumine, rikkumine või varastamine) (Kauppi & Pörhölä 2012; Smith, 2016; Woudstra *et al.*, 2018; Özkilic, 2012).

Et koolides toimuvat kiusamist vähendada või takistada peaks kiusamise toimumist teadvustama endale kogu kogukond (Özkilic, 2012). Mõned õpetajad võivad abi eesmärgil kiusamisprobleemist enda lähedastele inimestele ja kolleegidele rääkida, kuid suurem enamus neist kiusamisest ei räägi (Kõiv & Aia-Utsal, 2021; Pervin & Turner, 1998). Kui õpetaja õpilasepoolsest kiusamisest ei räägi, on probleemi aktuaalsust ühiskonnas raske teadvustada (Garrett, 2014). Erinevate uurijate arvates on õpetajate seas kõige suuremaks kiusamisohuks kogenematus oma erialal (Uz & Bayraktar, 2019). Kogenematu õpetaja peaks oma töökohal saama lisatuge või talle võimaldataks vastava sisulisi täiendkoolitusi (Uz & Bayraktar, 2019). Oluline on, et nii ülikoolid kui ka koolituskeskused keskend uksid rohkem õpetajatele suunatud kiusamisküsimustele, kiusamise ennetamisele, sekkumisele kui ka lahendustele (Özkilic, 2012).

Töö autorile teadaolevalt ei ole senini veel uuritud õpetajate õpilastepoolset kiusamist kutsekoolis. Samas, kui õpilased kiusavad kaasõpilasi ning ründavad õpetajaid, siis võivad nad oma õpetajaid ka kiusata (Pervin & Turner, 1998; Kõiv, 2020). Seega on oluline uurimisprobleem, kas ja millist kiusamist on kutsekooli õpetaja kutsekooli õpilaste poolt kogunud. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on kirjeldada kutsekooli õpetajate kogemusi seoses õpilastepoolse õpetajate kiusamisega.

Uurimisprobleemist lähtuvalt püstitati järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Missugused on kutsekooli õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise olemusega?
- 2) Missugused on kutsekooli õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega?
- 3) Missugused on kutsekooli õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega?

4. Metoodika

Tulenevalt uurimuse eesmärgist valiti bakalaureusetöö uurimismeetodiks kvalitatiivne uurimus, sest see võimaldab edastada inimeste kogemusi ja tõekspidamisi (Pilt, 2010). Kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mis andis võimaluse uuritavatelt vajadusel küsida täpsustavaid küsimusi. Poolstruktureeritud intervjuu viiakse läbi avatult ning lähtudes konkreetsest situatsioonist (Õunapuu, 2014).

4.1 Valim

Bakalaureusetöö uuringus osalejad leiti lumepalli meetodit kasutades. Sellise valimi puhul kasutatakse ära raskesti kättesaadava sihtgrupiliikmete leidmiseks tutvussidemeid, kes on sobilikud vastavalt uurimustöö tingimustele (Õunapuu, 2014). Antud bakalaureusetööks sobivad küsitletavad pidid vastama kahele kriteeriumile: olema töötanud kutsekooli õpetajana ning kogenud kutsekooli õpilastepoolset kiusamist.

Intervjuude kokkuleppimise jaoks kasutati nii sotsiaalmeediat kui ka e-posti. Uuringus osales viis kutsekooli õpetajat, üks mees ja neli naist. Kõik õpetajad olid pärit ühest maakonnast. Uuringus osalejate vanused jäid vahemikku 25-80 aastat ning nende tööstaaz oli 3-30 aastat. Viiest õpetajast neli on töötanud ainult ühes kutsekoolis ning üks õpetaja lisaks kutsekoolile ka mitmes kõrgkoolis. Tabel 1 kirjeldab uuritavate taustaandmeid, kus uuritavate õige nimi on konfidentsiaalsuse tagamiseks muudetud.

Tabel 1. Intervjueeritavate taustaandmed.

Pseudonüüm	Vanus	Tööstaaz kutsekoolis	Õpetatavad õppeained
Anton	25 a	3 a	Arvutiõpetus; 3D joonistamine
Heli	46 a	8 a	Koostöö ja eneseareng; soengukunst; jumestusealused
Kristiina	39 a	7 a	Pagar-kondiitri erialaained; projektitööd; karjääriõpetus; suhtlemisõpetus; teenindus- ja müügitöö
Mare	80 a	30 a	Eesti keel; kirjandus; eesti keel võõrkeelena
Piia	34 a	7 a	Toiduhügieeni, -kvaliteedi, -pakendiõpetus; toidu arvestus ja aruandlus õpetus; arvutiõpetus; tööhutus ja toiduainete seadusandlus

4.2 Andmete kogumine

Bakalaureusetöö uurimisinstrumendiks kasutas töö autor poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuuga uuritakse varjatud nähtusi ning nende tunnuseid (Õunapuu, 2014). Selle jaoks on intervjuu ülesehitusel kavandatud kindel struktuur ning küsimused, aga vajaduse tekkimisel on intervjuueerijal võimalik küsida lisaküsimusi või jätta kavandatud küsimused küsimata (Lepik *et al.*, 2014; Õunapuu, 2014). Sellistest võimalustest tingituna valiti antud intervjuuvorm.

Andmete kogumiseks kasutati töö juhendaja (Kõiv, 2020: ankeedi küimuste alusel) koostatud poolstruktureeritud intervjuu kava, mida töö autor lisaküsimustega täiendas. Intervjuu kava keskendus kutsekooli õpetajate kiusamiskogemustele kutsekooli õpilaste poolt ja bakalaureusetöö eesmärkidele. Intervjuu kava (lisa 1) koosnes sissejuhatausest, põhiküsimustest ja alaküsimustest. Sissejuhatavas osas tutvustas intervjuueerija läbiviidava intervjuu kava ning tutvustas kiusamise definitsiooni (Kõiv, 2017). Põhiosa koosnes kümnest küsimusest, mis keskendusid õpetaja hinnangule kiusamise suhtes, õpetaja kogemusele ja hinnangule kogetud kiusamise suhtes ja õpetaja taustaandmetele. Mitme põhiküsimuse juures küsis intervjuueerija ka täpsustavaid alaküsimusi.

Esmalt viidi läbi prooviintervjuu inimesega, kes vastas kõikidele ettenähtud kriteeriumitele. Prooviintervjuu läbiviimine andis töö autorile ülevaate, kas koostatud küsimused annavad vajalikke andmeid uurimuse analüüsimise jaoks. Samuti andis prooviintervjuu võimaluse intervjuu kava küsimused üle vaadata, et neis vajadusel muudatusi teha. Intervjuueerija otsustas koostatud intervjuu kava küsimusi ja ülesehitust mitte muuta ning prooviintervjuus saadud andmeid kasutati uurimuses.

Prooviintervjuu järgselt viidi läbi veel neli intervjuud kutseõpilaste poolse kiusamiskogemusega kutsekooli õpetajatega. Sobivate intervjuueeritavate leidmiseks uuris töö autor tuttavatelt kutsekooli õpetajatelt, kas nende seas on õpetajaid või kas nad teavad õpetajaid, kes on kogenud kutsekoolis õppivate noorte poolset kiusamist. Sobivate intervjuueeritavatega loodi otsekontakt sotsiaalmeedia kui ka e-posti vahendusel. Uuringus osalejatega lepidi kokku intervjuude läbimiseks veebikohtumised *Zoomis* ning nendeks sobiv aeg. Meili teel saadeti uuritavatele enne intervjuu toimumist intervjuuküsimused ning kiusamise definitsioon, et küsitletavad saaksid end ette valmistada.

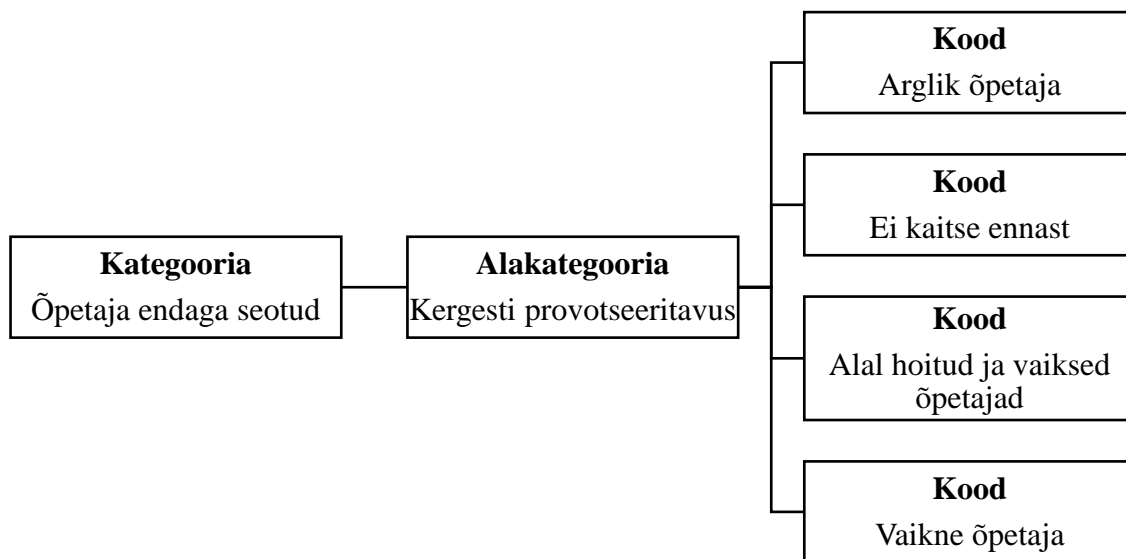
Esmalt tutvustati intervjuueeritavale intervjuu eesmärki, selgitati, et saadud andmeid kasutatakse ainult bakalaureusetöös, tuletati meelde, et intervjuueeritava identiteet jääb konfidentsiaalseks ning küsiti luba intervjuu salvestamiseks. Kõik intervjuueeritavad olid

eelnevalt räägituga nõus. Peale nõusoleku küsimist luges intervjuu läbiviija intervjuueeritavale ette kiusamise definitsiooni. Kõige pikem intervjuu kestis 49 minutit ning kõige lühem intervjuu kestis 21 minutit. Keskmine pikkus oli intervjuudel 31 minutit.

4.3 Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutas töö autor kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi, mille üks parimaid omadusi on uuritavate arusaama ning tõlgenduse esile toomine (Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Esmalt tutvus töö autor intervjuudest saadud andmetega ja transkribeeris salvestatud intervjuud. Transkribeerimiseks kasutati Tallinna Tehnikaülikooli Küberneetika Instituudi väljatöötatud tehnoloogiat (Alumäe, Tilk, & Asadullah, 2018). Intervjuud kuulati veelkord läbi ning transkriptsioone täiendati või täpsustati. Kokku transkribeeriti 27 lehekülge teksti.

Intervjuude transkribeerimise järel hakati saadud andmeid kodeerima. Kodeerimise abil sai töö autor kogutud andmetes selgemini orienteeruda, teksti osadeks lahti võtta ning paremini erinevaid tekstiosasid mõista ja tõlgendada (Linno, *s.a*). Transkriptsioone loeti korduvalt läbi, mille tulemusel hakati tekstis leidma tähenduslikke märksõnu ehk koode (Linno, *s.a*). Kodeerimine viidi läbi käsitsi. Saadud koodid toodi tekstis välja teise värviga ning kommentaaridena. Andmeid kodeeriti mitmeid kordi ning andmete analüüsimise usaldusväärsuse tõstmiseks kasutati kaaskodeerija abi, kellega arutleti saadud tulemuste üle ning tehti täpsustused koodide kategooriates. Saadud koodidest moodustati alakategooriad ning kategooriad, mille moodustamisel võeti arvesse uurimisküsimused. Näide ühe kategooria tekkimisest on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Näide teise uurimisküsimuse ühe kategooria moodustamisest.

Esimese uurimisküsimuse andmeanalüüsi tulemusena kujunes kolm kategooriat: kiusamise olemus, kiusamise liigid ja õpilaste kui kiusajate kirjeldus. Teisele uurimisküsimusele kujunes neli kategooriat: õpetaja endaga seotud, kooliga seotud, õpilastega seotud ning vanemate ja perega seotud. Kolmandale uurimisküsimusele kujunes seitse kategooriat: muutused õppetöös, mõju tööelule, mõju isiklikule elule, kiusamisalane täiendkoolitus, abi mõistmine või mittemõistmine, hoiak, kiusamise lõpetamine. Kõikidele kategooriatele kujunesid veel omakorda alakategooriad, mis on välja toodud tulemuste peatükis. Täpsema ülevaate jaoks on lisades 2, 3 ja 4 välja toodud kodeerimisjuhend.

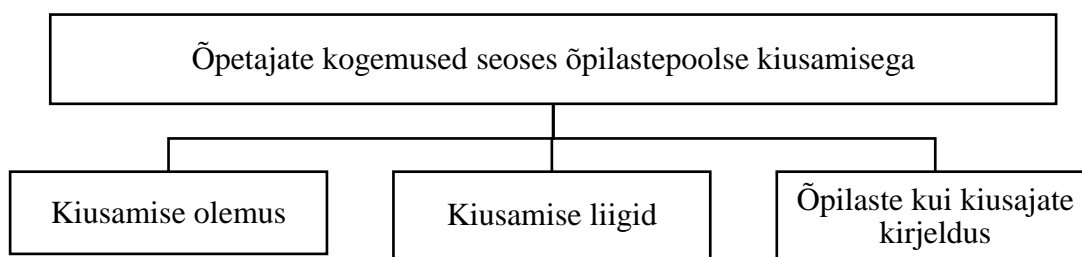
5. Tulemused

Käesolevas peatükis esitatakse bakalaureusetöö raames läbiviidud uuringu tulemused. Bakalaureusetöö eesmärgiks on kirjeldada kutsekooli õpetajate kogemusi seoses õpilastepoolse õpetajate kiusamisega. Järgnevalt esitatakse uurimistulemused kolme uurimisküsimusega seoses andmeid analüüsides. Tulemuste näitlikustamiseks kasutatakse intervjuude tsitaate, kus intervjuueeritavate nimed on konfidentsiaalsuse tagamiseks asendatud pseudonüümidega. Tsitaadid on esitatud kaldkirjas ning teksti arusaadavuse eesmärgil võib esineda korrekture. Ebavajalikud tekstiosad on tähistatud /.../. Samuti kasutatakse

intervjuude andmeanalüüsi tulemuste ilmestamiseks jooniseid.

5.1 Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega

Esimese uurimisküsimuse “Missugused on kutsekooli õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise olemusega?” andmeanalüüsi tulemusena kujunes 3 kategooriat: kiusamise olemus, kiusamise liigid ja õpilaste kui kiusajate kirjeldus (Joonis 2). Kujunenud kategooriad jagunesid omakorda alakategooriateks.

Joonis 2. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega kolme kategooria lõikes.

Kategooria kiusamise olemus on jagatud kuueks alakategooriaks: kiusamise korduvus, kiusamise tahtlikkus, kiusamise kestvus, varjatud kiusamine, kiusamise koht ja kiusamise ulatus. Uuringus läbiviidud intervjuudest ilmnes, et kõik intervjuus osalenud kutsekooli õpetajad on kiusamist kogunud korduvalt. Ühe intervjuueeritava sõnul esines kiusamist mõne- nädalase vahega, kuid seevastu tajusid mitmed küsitletavad, et kiusamine leidis aset igas õppetunnis. Intervjuudes toodi välja, et kiusajad kiusasid õpetajaid tahtlikult. Intervjuueeritavate sõnul olid õpilase teod pahatahtlikud ning õpilase teguviisi tagamaa teadlik kiusamine. Seevastu leidis üks intervjuueeritav, et õpilased ei kiusa õpetajaid tahtlikult ega teadlikult, vaid sellel on mõni muu põhjus.

Uuringu tulemused osutasid, et intervjuueeritavate kiusamine kestis mõnest kuust kolme aastani. Intervjuueeritava sõnul kestis kiusamine kaks kuud, kuid teiste uuritavate sõnul terve õppeaasta või rohkem. Teine intervjuueeritav tõi välja, et kiusamine kestis pidevalt ühe õppeaasta jooksul ning jätkus harvemini veel kaks aastat. Veel ilmnes, et kiusamine kestis seni, kuni kiusaja koolist eemaldati.

Kui õpilane õppis, siis terve aasta ja selles mõttes peale seda ka veel. Ma arvan, et kui ta lõpetas ära, et kokku äkki kolm aastat. (Kristiina)

Kolme intervjuueeritava sõnul esines kiusamist pigem varjatud kujul. Kaks intervjuus osalenud õpetajat leidsid, et varjatud kiusamist esineb rohkem, kui osatakse arvata või kui õpetajateni jõuab. Intervjuueeritavad tõid välja kaks kohta, kus nad õpilastepoolset kiusamist kogenud olid – õppetund ja internet. Kolmel intervjuueeritaval esines kiusamist tunnis. Seevastu kahel õpetajal esines kiusamist internetis. Internetis esines intervjuueeritavate sõnul kiusamist läbi kirjavahetuse ning *Facebooki*. Intervjuudes arutleti ka selle üle, milline on kutsekooli õpetajate õpilastepoolse kiusamise ulatus. Intervjuueeritavad leidsid, et õpetajate ja õpilaste vaheline kiusamine ei ole väga levinud. Samas leidis intervjuueeritav, et kiusamist esines nii tema õpingute ajal kui ka praegu, kui ta ise on õpetaja.

Kiusamise liigid kategooriasse kuuluvad alakategooriad: füüsiline kiusamine, verbaalne kiusamine, küberkiusamine, korraldustele mitteallumine ja kaudne kiusamine. Füüsilist kiusamist tajusid mõned intervjuus osalenud õpetajad läbi füüsilise puudutamise, isiklike asjade võtmise või viskamise ning löömise. Verbaalset kiusamisliiki olid intervjuueeritavad õpilaste poolt kogenud läbi hüüdnimede andmise, solvamise, ähvardamise, karjumise, verbaalse agressiooni, ebaviisakate väljendite, halvustamise ja alavääristamise.

/.../ aga noh, õpilaste poolt ikkagi, kui sulle öeldakse laborirott, siis ei ole ka väga meeldiv. Ja kui seda ikkagi koridori peal niimoodi tere asemel öeldakse enamvähem, siis oli küll natuke ebamugav nii-öelda. (Piia)

Ta ütles, et: “Mida te endast mõtlete ja kes te selline olete ja üleüldse see nii nõme ja mõttetu aine.” (Heli)

Uurimuses osalenute seas oli neid, kes olid kogenud küberkiusamist. Intervjuueeritavate sõnul kirjutas kiusaja neile e-posti teel või sotsiaalmeedias. Ühes intervjuus toodi esile, et kiusaja kirjad läksid järjest õelamaks ning isiklikumaks ja olid sõnastatud eesmärgiga survestada õpetajat talle positiivset hinnet panema. Kõige rohkem olid intervjuus osalenud õpetajad kogenud õpilaste poolt korraldustele mitteallumist. Leiti, et õpilased ei allunud korraldustele trotsikuse ja provotseerimise tõttu. Intervjuueeritavate sõnul panid õpilased korraldustele mitteallumisega õpetaja proovile. Samuti toodi intervjuudes välja, et õpilased eirasid neile kehtivaid reegleid.

Ja tema puhul oli ka käitumises: ta ronis laua peale ja näitas seal ennast, et ma olen nüüd siin ja ma ei tee midagi. Ja siis trotslikust ja justnimelt selline kius, et mina teen seda, mida mina tahan. (Piia)

Kaudseks kiusamiseks pidasid intervjuueeritavad ignoreerimist. Intervjuueeritavad iseloomustasid ignoreerimist, kui tunnist mitte osavõtmist ning õpilasega suhtlemise raskendamist. Enim esines juhtumeid, kus õpilased ei käinud tundides kohal.

Õpilaste kui kiusajate kirjelduse kategooria jagati järgnevatesse alakategooriatesse: vanus, sugu, soo orientatsiooniprobleemid, käitumisprobleemid, hariduslik erivajadus, tavaline õppija. Intervjuudest ilmnes, et kutsekooli õpetajaid kiusavad õpilased olid noorukiealised. Uurimuses osalenute seas oli ka õpetaja, keda kiusas varajases täiskasvanueas olev õpilane. Õpetajaid kiusavate õpilaste vanused jäid vahemikku 16-26 eluaastat. Kiusajateks olid nii noormehed kui neiud. Intervjuudest ilmnes, et kutsekooli õpetajaid kiusas nii üks kui ka mitu õpilast. Ühe intervjuueeritava sõnul kiusas teda korraga kaks poissi. Kahe intervjuueeritava sõnul kiusas neid korraga nii poiss kui ka tüdruk. Ühe intervjuueeritava sõnul oli teda kiusaval õpilasel soo orientatsiooni probleemid, mille tõttu esines õpilasel ka teisi probleeme. Intervjuueeritav kirjeldas õpilast nii:

Tema puhul oli ka kindlasti üheks faktoriks orientatsiooni-probleem, kuna ta ei teadnud, too moment siis, et kes ta on või mida ta tegema peaks. Oli küll tüdruk, aga arvas, et on poiss ja noh, selles mõttes, et sealt tekkisid omakorda omad probleemid. (Piia)

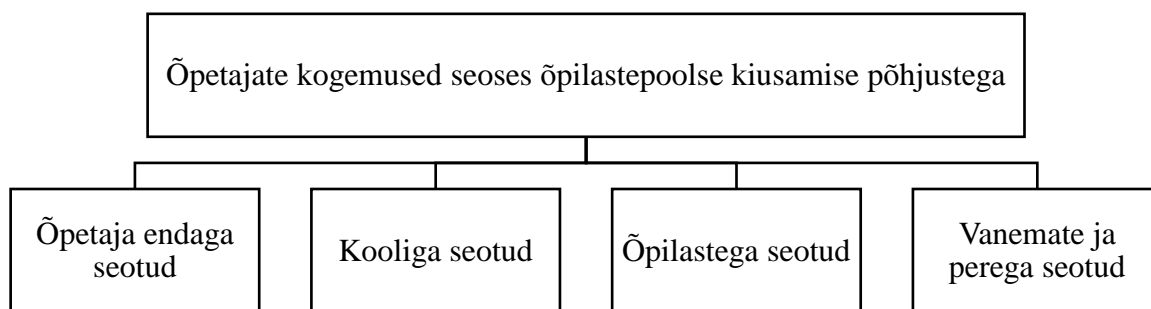
Uuritavad tõid ühe kiusavate õpilaste tunnusena välja käitumisprobleemid. Intervjuueeritav kirjeldas kiusajat, kui õpilast, kellel ei olnud viisaka käitumise oskust. Samuti selgus intervjuus, et ühe kiusamisjuhtumi kiusaja õppis hariduslike erivajadustega õpilaste grupis. Uurimuses osalenute hulgas oli ka neid, kelle sõnul oli kiusav õpilane täiesti tavaline noouk ja korralik inimene. Intervjuueeritav iseloomustas end kiusanud õpilast järgnevalt:

Ta ei olnud agressiivne tunnis ega, et ta kuidagi paistaks silma või ta otsib tähelepanu. Aga ta ei olnud ka kõige vaiksem. (Heli)

Kokkuvõtva vastusena esimesele uurimisküsimusele võib öelda, et kiusamist esineb korduvalt, pikema aja jooksul ning kiusaja poolt tahtliku tegevusena. Kiusamine leiab aset nii klassiruum kui ka interneti teel. Õpetajad kogevad kiusamist füüsiliselt, verbaalselt ning vaimse kiusamisena. Kiusajad on nii noorukieas kui ka varases täiskasvanueas mees- ja naissoost õppijad.

5.2 Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega

Vastusena teisele uurimisküsimusele „Missugused on kutsekooli õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega?“ kujunes andmeanalüüsi tulemusena neli kategooriat: õpetaja endaga seotud, kooliga seotud, õpilastega seotud ning vanemate ja perega seotud (Joonis 3). Antud kategooriad jagunesid omakorda alakategooriateks.

Joonis 3. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega nelja kategooria lõikes.

Õpetaja endaga seotud kategooria jagati neljaks alakategooriaks: kergesti provotseeritavus, vanus, ebakompetentsus ning rahvus. Intervjueeritavad iseloomustasid kergesti provotseeritavat õpetajat, kui arglikku ja vaikset õpetajat, kes ei kaitse end. Oluliseks peeti ka õpetaja vanust. Intervjueeritavate arvates on õpetaja vanus üks põhjustest, miks õpilased õpetajaid kiusavad. Vanusega seoses tõid uuritavad esile, et kiusamise ohvriks satuvad pigem, kas noored või siis eakad õpetajad.

No minu puhul vähemalt see oli vanus, sest mul olid õppijad selliseid, kes on sama vanad kui mina ja neid kes on nooremad. Ja kui ma olen suht noor ja mul tulevad

nooremad õpilased, siis nad ei näe minus õpetajat vaid sõpra. (Anton)

Uurimuses selgus, et üheks õpetajate õpilastepoolse kiusamise põhjuseks on õpetaja ebakompetentsus. Leiti, et igal õpetajal võib klassis esineda distsipliiniprobleeme. Intervjueeritavad tõid põhjusena esile õpetaja nõudlikkuse ja paindumatuse suhtlemises. Uurimuses osalenute hulgas oli intervjueeritav, kes oli kiusamist kogunud oma rahvuse tõttu.

Kooliga seotud kategooria alakategooriaks oli kolleegidepoolse abi puudumine. Intervjuudes ilmnas, et üheks kiusamise tekkimise põhjusteks saab pidada kolleegide poolset abi puudumist. Intervjueeritava sõnul ei kuulunud või süvenenud kaaskolleegid tema kiusamisjuhtumisse. Teine uuritav tõi esile, et kui ta kiusamisprobleemist juhtkonnale rääkis, siis ei hakatud probleemi lõpetamisega tegelema.

Õpilastega seotud põhjused kategooria on jagatud kuueks alakategooriaks: madal õpimotivatsioon, igavus, õpilase negatiivne hoiak õpetaja suhtes, ise olnud kiusamisohvrid, staatus ning tähelepanuvajadus. Madala õpimotivatsiooniga seoses tõid intervjueeritavad esile, et õpetaja antud aine oli õpilase jaoks liiga raske. Üks intervjueeritav leidis, et kiusamine oli õpilase moodus, kuidas kergemini ainek läbi saada. Uurimuses osalenud intervjueeritavad leidsid, et õpetajate õpilastepoolse kiusamise põhjuseks võib pidada ka seda, et õpilasel on tunnis igav. Samuti osutasid uuringu tulemused, et õpilastel oli kiusatavate õpetajate vastu negatiivne hoiak. Intervjueeritavate arvates ei pruukinud õpetaja isikuomadused või käitumine õpilasele meeldida ning õpetajat kiusanud õpilased tulid negatiivselt häälestatuna tundi.

Üks intervjueeritav kirjeldas õpilast kui ise kiusamisohvri rollis olnud inimest. Oluliseks peeti intervjuudes kiusamise põhjusena välja tuua ka õpilase staatus. Uuritavad leidsid, et staatuse tõstmine või näitamine enda eakaaslaste ees oli üheks põhjuseks, miks õpilased õpetajaid kiusavad. Üheks õpilastepoolse kiusamise põhjuseks peeti tähelepanuvajadust. Intervjueeritava sõnul on negatiivse käitumisega võimalik õpetajalt soovitud tähelepanu saada.

Vanemate ja perega seotud kategooria jagati alakategooriaks: mittetäielik pere. Intervjueeritavad pidasid oluliseks põhjuseks, miks õpilased õpetajaid kiusavad, õpilaste mittetäielikku perekonda. Intervjueeritav leidis, et õpetajaid kiusavad õpilased, kes on pärit katkistest peredest ning hingeliselt haiget saanud. Intervjueeritav kirjeldas ennast kiusanud õpilast nii:

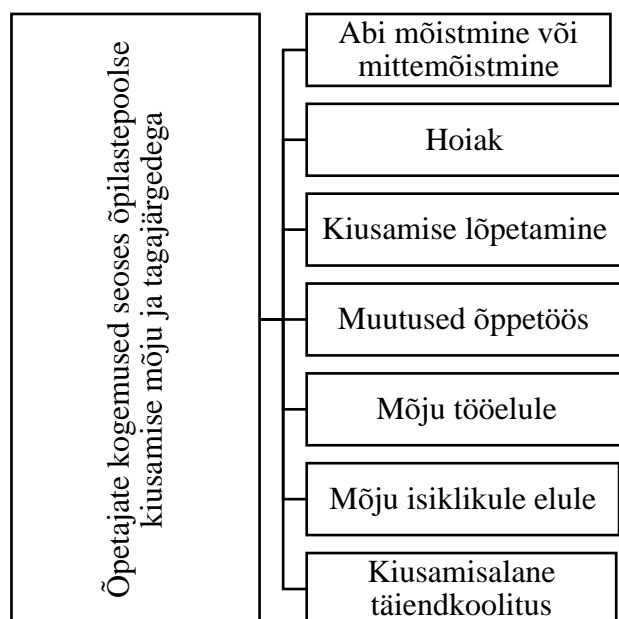
Kõigepealt oli lastekodupoiss. Ta on kunagi oma pere kaotanud. Tal ei olnud ema,

isa, vennad olid kuskil välismaal, kellega ta väga palju ei suhelnud. (Kristiina)

Kokkuvõtva vastusena teisele uurimisküsimusele saab öelda, et õpilased kiusavad õpetajaid eelkõige õpetajatest ning õpilastest tulenevate põhjuste tõttu. Kiusamise ohvriks võib sattuda õpetaja enda ebakompetentsuse ja vanuse tõttu. Uuritavate õpetajate hinnangul saab pidada õpilastest tingitud põhjusteks õpilase soovist staatust tõsta ja tähelepanuvajadust. Samuti võivad kiusamise põhjused seotud olla kooli või õpilase perekonnaga.

5.3 Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega

Kolmanda uurimisküsimuse “Missugused on kutsekooli õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega?” vastused on jagatud seitsmesse kategooriasse: muutused õppetöös, mõju tööelule, mõju isiklikule elule, kiusamisalane täiendkoolitus, abi mõistmine või mittemõistmine, hoiak, kiusamise lõpetamine (Joonis 4). Kõik kategooriad on omakorda jaotatud alakategooriatesse.

Joonis 4. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega seitsme kategooria lõikes.

Muutused õppetöös jaotati kaheks alakategooriaks: muutused tööülesannete täitmises ja lähenemiskeeld. Intervjueeritav tõi välja, et muutis kiusamise järel hindamiskriteeriumid ja nõuded kodutöödele selgemaks, et õpilastel poleks võimalik õpetajat sarnases olukorras ära

kasutada. Samuti tõid intervjuueeritavad välja, et oluline on kursusele kehtestada kindlad reeglid. Teisest intervjuust selgus, et kiusamise tagajärjel määrati õpetajat kiusanud õpilasele lähenemiskeeld.

/.../ lõpuks, kui ta meie kooli praktikale jäi, siis tingimusel, et ta mulle lähedale tulla ei tohi kaks kuud üldse. /.../ Lõpuks siis ikkagi võeti otsus vastu, et ei tohi tulla mulle lähemale. (Kristiina)

Mõju tööelule jaotati nelja alakategooriasse: enese süüdistamine, enda professionaalsuses kahtlemine, töömotivatsiooni langus, positiivne mõju. Uuritavad kirjeldasid mõju tööelule läbi enese süüdistamise. Üks intervjuueeritav tõi välja, et kiusamise tõttu jäi tema kui õpetaja missioon täitmata. Samuti toodi välja endas kui professionaalis kahtlemine. Teine intervjuueeritav tõi tagajärjena välja töömotivatsiooni languse:

Tekkis esimene kord õpetaja töö jooksul selline mittetahtmine tööle minna. (Anton)

Ühe tööelu mõjuna toodi välja positiivne mõju. Intervjuueeritavad leidsid, et saadud kogemus oli õpetlik ning andis kogemuse, mida sellises situatsioonides edaspidi teha.

Kategooria mõju isiklikule elule jaotati järgnevasse alakategooriatesse: negatiivne mõju tervisele, negatiivne mõju peresuhetele, isiklik negatiivne mõju. Negatiivse mõjuna tervisele toodi välja magamatus, hingeline mõju ja häiritud olek. Intervjuueeritav tõi esile, et ta ei saanud öösel magada, oli mures ning elas kiusamist hingeliselt üle. Intervjuudest ilmnas, et kiusamisel oli negatiivne mõju ka õpetajate peresuhetele. Uuritav kirjeldas, et kiusamise tagajärjel oli ta kodus ärritunud ja närviline. Teine intervjuueeritav leidis, et kiusamine mõjus halvasti perega suhtlemisel. Intervjuudest ilmnas, et õpetajad tundsid ühe isikliku negatiivse mõjuna hirmu. Näiteks otsustati kiusajat tänaval kohtes teda vältida. Intervjuueeritav kirjeldas kogetud isiklikku negatiivset mõju järgnevalt:

Ütleme niimoodi, et praegu kui ma teda linnapildis näen, ega ma talle nina alla sattuda ei taha. Et ma ei tea iialgi, mis sealt tulla võib. /.../ sattusime ka ühele välisüritusele koos, siis mulle endale lõi krambi sisse, et kuidas ma nüüd ise käituma pean, sest ma ei teadnud, mida ma seal hiljem võib-olla kuskilt pean lugema. /.../ Aga

too moment oli küll see, et mul lõi täiesti bloki peale, et kas on targem ära minna või edasi jääda ja siis kammitsetud olekus olla lihtsalt. (Piia)

Kategooria kiusamisalane täiendkoolitus jagunes kaheks alakategooriaks: koolitused ja programmid. Intervjuudes toodi välja, et õpetajad tunnevad vajadust kiusamise vältimise täienduskoolituste järgi. Intervjueeritav leidis, et ta ei olnud kiusamise ajal piisavalt pädev, et kiusamist lõpetada. Teise intervjueeritava sõnul on kutsekool, kus ta töötab, liitunud kiusamisvaba programmiga.

Kategooria abi ja mõistmine või mittemõistmine jagati kuueks alakategooriaks: tugispetsialistid, kolleegid, juhtkond, kõrgemad haridusametnikud, lapsevanemad ja üldsus. Uuringu tulemused osutasid, et õpetajad said kiusamise korral abi kooli tugispetsialistidelt. Intervjueeritav sõnas, et sotsiaalpedagoog jagas talle nõuandeid, kuidas kiusavat õpilast kontrolli all hoida. Samuti said intervjueeritavad kolleegidega rääkimisel abi ja mõistmist. Uuritavate seas ka neid, kes tundsid, et kolleegid ei mõista neid ning omavahel kiusamisprobleemidest ei vestelda. Intervjueeritavad tajusid, et juhtkonnale probleemist rääkimine võib õpetajat aidata. Samas oli intervjueeritavate hulgas neid, kelle arvates jäi õpeja oma murest juhtkonnale rääkides üksi ning teda ei aidatud. Enamik intervjueeritavatest leidsid, et kõrgemad haridusametnikud ei mõista kiusamise probleemi, sest probleem ei jõua haridusametnikeni. Seevastu leidsid kaks õpetajat, et haridusametnikud peavad kutsekooli õpetajate kiusamist õpilaste poolt tõsiseks probleemiks, sest haridusametnike eesmärk on luua õpetajatele töötamiseks hea keskkond.

Lisaks kooli juhtkonnale ja kõrgematele haridusametnikele arutleti intervjuus kas lapsevanemad mõistavad kutsekooli õpetajate õpilastepoolse kiusamise probleemi. Intervjueeritavate arvates ei jõua õpilaste poolt õpetajatele suunatud kiusamine lastevanemateni, mistõttu ei mõista lapsevanemad seda probleemina. Uurimuses osalenute hulgas oli ka neid, kes arvasid, et lapsevanem mõistab probleemi tõsidust. Intervjueeritavate sõnul pöörab üldsus tähelepanu pigem õpilastevahelisele kiusamisele ning seetõttu ei peeta õpetajate õpilastepoolset kiusamist probleemiks.

Hoiaku kategooriasse kujunes alakategooria: kiusamine ei kao. Intervjueeritavate arvates on kiusamine olnud varasemalt probleemiks ning see ei kao ka tulevikus. Näiteks kirjeldab järgnev intervjueeritav seda nii:

No kokkuvõtteks võiks siis öelda seda, et kiusamine on olnud läbi aegade, oli seda

minu kooliajal nii õpilaste vahel kui ka õpetaja-õpilase vahel. /.../ Praegusel ajal on see täpselt samamoodi. Ja ma arvan, et kiusamine meie maailmapildist, ühiskonnast ei kao tegelikult mitte kuhugile. (Piia)

Kategooria kiusamise lõpetamise jagati kolmeks alakategooriaks: õpetaja ise, tugispetsialistid ja juhtkond. Intervjueeritavate arvates saavad kiusamise lõpetamiseks õpetajad ise palju ära teha. Uuritavad leidsid, et kiusamisprobleemist peab probleemi teadvustamiseks rääkima. Intervjueeritava arvates tuleb kiusamise lõpetamiseks kiusajat ignoreerida ja vaimselt tugev olla. Uurimusest ilmnas, et kiusamise lõpetamiseks saavad palju ära teha tugispetsialistid. Intervjueeritavate sõnul aitavad tugispetsialistid tegeleda kiusava õpilasega ning vajaduse tekkimisel nõustada ja juhendada õpetajaid. Samuti toodi intervjuus välja juhtkond, kes saab kiusamist lõpetada läbi reeglite ja korralduste andmise.

Kokkuvõtva vastusena kolmandale uurimisküsimusele võib uurimuses osalenud õpetajate hinnangul välja tuua muutuseid õppetöös, töö- ja isiklikus elus. Õpetajad tunnevad vajadust kiusamise vältimise täienduskoolitustele. Õpilastepoolse kiusamise korral tundsid kiusatavad, et kolleegid mõistavad kiusamisprobleemi. Toodi välja, et kõrgemate haridusametnikeni, lastevanemateni ja üldsuseni ei pruugi õpetajate kiusamine jõuda. Kiusamise lõpetamiseks peavad intervjuus osalenud õpetajad oluliseks probleemist rääkimist, tugispetsialistide panust ning õpilastele reeglite määramist.

6. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli kirjeldada kutsekooli õpetajate kogemusi seoses õpilastepoolse õpetajate kiusamisega. Järgnevalt arutletakse saadud uurimistulemuste üle.

Esimese uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel ilmnas, et kutsekooli õpetajad on õpilaste poolt korduvalt, tahtlikult ja pikema aja jooksul kiusatud. Ka varasematele uurimustele sarnaselt on käesolevas uurimuses kiusamise tunnuseks korduvus, tahtlikkus ja suhetes asümmeetria (Kõiv, 2017; Olweus, 1997). Antud uurimuses selgus, et kutsekooli õpetajate kiusamine toimus klassiruumis ja internetis. Ka Pervin ja Turner (1998) viisid õpetajate seas läbi uurimuse, kus 62% vastanud õpetajatest märkis, et nende kiusamine toimus klassis ning 32%, et see toimus väljaspool õppetundi. Eestis läbiviidud uurimuses selgus, et nii õpetajad kui ka sotsiaalpedagoogid on kogenud kiusamist internetis (Kõiv, 2017). Samamoodi nagu selgus Tiku (2017) uurimistulemustest ei pidanud ka käesoleva

uurimuse intervjuueeritavad õpilaste ja õpetajate vahelist kiusamist väga levinuks. Seevastu leidis Kõiv (2017) oma uuringus, et 35,3% vastanud õpetajatest hindas enda kiusamist õpilaste poolt sagedaseks.

Tulemustes kerkisid esile õpetajate õpilastepoolse kiusamise liigid. Sarnaselt Pervini ja Turneri (1998) uuringule, olid ka selles uuringus õpetajad enim kogenud verbaalset kiusamist ja korraldustele mitteallumist ning kõige vähem füüsilist kiusamist. Verbaalne kiusamine väljendus eelkõige hüüdnimede andmises, verbaalses väljenduses, solvamises ähvardamises ning karjumises. Samuti leidsid Garrett (2014), Kauppi ja Pörhölä (2012), Kõiv (2020), Mooij (2011) ja Tikk (2017) oma uurimustes, et õpetajad kogesid verbaalset kiusamist läbi hüüdnimede andmise, solvamise ja ebaviisakate väljendite. Just nagu Cheraghi ja Piskini (2011), Kauppi ja Pörhölä (2012) ja Özkilice (2012) uurimustes, ilmnes käesolevas uurimuses õpetajate füüsiline kiusamine läbi asjade äravõtmise ja löömise.

Käesolevas uurimuses olid kutsekooli õpetajad kogenud küberkiusamist läbi sotsiaalmeedia ja õelate ning ähvardavate meilide. Kauppi ja Pörhölä (2012) uurimuses tuli välja, et Soome õpetajad on samuti kogenud õpilaste poolt ahistavate kirjade saamist. Käesolevas uuringus toodi kutsekooli õpetajate poolt välja kaudne kiusamine, mis väljendus enim õpilastepoolses õpetajate ignoreerimises. Sarnaselt läbiviidud uurimuse tulemustega leidsid ka Kauppi ja Pörhölä (2012), et õpilased kiusasid õpetajaid kaudselt läbi koostöö takistamise, õpetaja kohaloleku eiramisega ning õpetajate eest peitmise või pidevalt tundi hilinemisega.

Käesolevas uurimuses ilmnes, et kutsekooli õpetajaid kiusasid nii mees- kui ka naissoost õpilased võrdselt. Ühel kiusajal olid soo orientatsiooni probleemid. Lisaks toodi välja, et kiusajad olid nooruki- ja täiskasvanuealised. Kõiv (2020) leidis enda uurimuses, et õpetajaid kiusasid suurel määral poisid (79%) ning vähesel määral tüdrukud (11%). Samuti leidis Kõiv samas uuringus, et põhikooli viimase klassi ning kõrgemate klasside õpilased (ehk noorukiealised) kiusasid õpetajaid kõige enam. Uurimistulemustest ilmnes, et kutsekooli õpetajaid kiusavatel õpilastel olid käitumisprobleemid ning ühe intervjuueeritava sõnul pärinesid kiusajad erivajadustega õppijate grupist. Tiku (2017) põhikooli õpetajate seas läbiviidud uuringus tõid õpetajad välja, et kiusavatel õpilastel olid tähelepanuhäired, käitumis- ja keskendumisraskused ning esines emotsionaalne tasakaalutus. Käesolevas uuringus, et kiusav õpilane oli tavaline õpilane. Samalaadne tulemus avaldus ka Tiku (2017) uurimuses, kui õpetajad tõid esile, et neid kiusanud õpilased olid võimekad ja akadeemiliselt üle keskmise õpilased.

Teise uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel ilmnes, et õpetajad, kes on kergesti

provotseeritavad, ebakompetentsed või liiga nõudlikud, võivad sattuda sagedamini õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Tikk (2017), Uz ja Bayraktar (2019) ja Özkilic (2012) töid enda uurimustes esile, et õpetaja, kes on paindumatud ja karmid ning kelle klassiruumi juhtimise oskused on madalad, satuvad sagedamini kiusamise ohvriks. Sellest tulenevalt peaks ülikoolides õpetajate erialade õppekavad pöörama eraldi tähelepanu kiusamise vältimisele ja klassiruumi haldamisele, et õpetaja oleks kompetentne ning suudaks oma klassiruumi paremini juhtida.

Sarnaselt Benefieldi (2004) uurimuse tulemustele leiti käesolevas uurimus, et kiusamise ohvriks võivad sattuda õpetajad, kes on noored ning sellest tulenevalt vähese kogemusega või vastupidiselt, vanemad eas õpetajad, kes võivad omada õpilaste osas kõrgemaid ootuseid. Uurimusest ilmnas, et õpetajad võivad sattuda õpilastepoolse kiusamise ohvriks oma rahvusest tingituna. Mooij (2011) leidis samuti, et õpetaja võib lisaks enda nahavärvile ja välimusele, sattuda kiusamisohvriks enda pärituolumaa tõttu. Käesolevas uurimuses töid õpetajad välja, et kolleegid ei aidanud kiusamise teket lõpetada. Lisaks leidis Tikk (2017), et õpilased võivad õpetajaid kiusama hakata, sest koolis puudub tõhus distsipliin.

Käesoleva uurimuse ning Pervini ja Turneri (1998) poolt läbiviidud tulemuste saamisel võib öelda, et õpilased, kes õpetajaid kiusavad, võivad omada õpiraskusi, madalat õpimotivatsiooni, soovida eakaaslaste seas tõsta enda staatust, pidada õpetatavat ainet igavaks ja on ise olnud kiusamisohvrid. Kauppi ja Pörhölä (2012) uurimusega sarnaselt ilmnas käesolevas uurimuses, et õpilased otsisid tähelepanu läbi negatiivse käitumise. Käesolevas uurimuses ja Pervini ja Turneri (1998) uurimus leidsid õpetajad, et õpetajate õpilastepoolse kiusamise põhjused tulenesid kodustest mõjutustest.

Kolmanda uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel ilmnas, et õpetajate õpilastepoolne kiusamine tõi kaasa muutused õppetöös. Toodi välja, et õpetaja tegi muudatusi hindamiskriteeriumites ja kodutöö nõuetes ning õpilasele määrati lähenemiskeeld õpetajale. Ka Tiku (2017) uurimus kajastas, et kiusamine mõjutas õpetajate õppetööd ning seda eelkõige läbi õpetamisstiili muutmise.

Lisaks õppetöö mõjutustele ilmnas käesolevas uurimuses, et õpilastepoolne kiusamine mõjutas ka kutsekooli õpetajate tööelu. Õpetajad süüdistasid end kiusamisjuhtumi tekkes ja kahtlesid enda pädevuses. Samuti toodi välja töömotivatsiooni langus ning õpetaja missiooni mitte täitmise. Sarnaselt Kõivu ja Aia-Utsali (2021) uurimusele toodi välja positiivne mõju tööelule läbi kogemuse. Santos ja Tin (2018) leidsid enda uurimuses, et õpetajad kogesid kiusamise tagajärgedest enim läbipõlemist. Pervini ja Turneri (1998) uurimuses, mis

keskendus põhikooli õpetajate kiusamiskogemustele, ilmnes, et õpetajad kartsid kiusatavale õpilasele tundi anda ning kaaluti õpetajaametist lahkumist. Seega võib järeldada, et kutsekooli õpetajate õpilastepoolne kiusamine mõjutab nende hinnangul töömotivatsiooni ja kiusamise tagajärjel võib õpetaja vahetada eriala. Samas võib kiusamiskogemus mõjuda õpetajale positiivselt läbi õpikogemuse saamise.

Mõjuna kutsekooli õpetaja isiklikule elule toodi välja tervise ja peresuhete halvenemise. Pervin ja Turner (1998) ning Tikk (2017) töid uuringutes välja, et kiusamine tekitab õpetajates stressi, emotsionaalseid pingeid ja unehäireid. Nii, nagu leidsid Santos ja Tin (2018), et õpetajad peavad omandama rohkem teadmisi seoses kiusamise vältimisega, ilmnes ka käesolevas uuringus, et nad tunnevad vajadust kiusamisalaste täienduskoolituste vastu. Abi saamiseks pöördusid uuringus osalenud õpetajad enim sotsiaalpedagoogi ning seejärel kolleegide poole. Siiski töid mõned õpetajad välja, et nad tundsid, et kolleegid ei mõista kiusamisprobleemi. Seevastu selgus Tiku (2017) uuringus, et õpetajad pöördusid kõige enam abi saamiseks kolleegide ja sõprade poole ning vähesel määral tugispetsialistide poole. Seega peaksid koolid parandama enda tugivõrgustikku, et õpetajatel oleks võimalik enda muredest rääkida ja tunda, et neid aidatakse. Samuti peaksid koolid kiusamise ennetamiseks läbi viima täienduskoolitusi.

Antud uuringus leidsid kutsekooli õpetajad, et kooli juhtkonnale õpilastepoolsest kiusamisest rääkimine võib aidata kiusamist lõpetada. Sarnaselt Pervini ja Turneri (1998) uuringule leiti ka seda, et kiusamisprobleemist juhtkonnale rääkimine õpetajat ei aidanud ning õpetaja jäi oma murega üksi. Nii nagu Tiku (2017) uuringus, selgus ka käesolevas uuringus, et suur osa õpetajatest leidis, et kõrgemad haridusametnikud, üldsus ja lapsevanemad ei mõista õpetajatele suunatud kiusamisprobleemi. Praeguses uuringus toodi põhjusena välja, et õpetajapoolsed kiusamisjuhtumid õpilaste poolt ei jõua väljaspool kooli olevate inimesteni.

Uuringus ilmnes, et kutsekooli õpetajate arvates ei ole võimalik kiusamist ära hoida. Siiski tehti ka ettepanekuid, mida kiusamise vältimiseks teha võiks. Uuritavate õpetajate arvates saab kiusamise ära hoidmiseks ja lõpetamiseks pöörduda tugispetsialistide poole. Vastupidiselt Tiku (2017) uurimistulemustele, kus õpetajate arvates juhtkonna poole pöördumine õpetajat kiusamisprobleemiga ei aita, leidsid käesolevas uurimuses õpetajat, et juhtkonna poole tasub siiski pöörduda.

Käesoleva uurimuse tulemusi ei saa üldistada kõigi Eesti kutsekoolide õpetajatele, kuid antud uurimuse põhjal võib väita, et kutsekooli õpetajate õpilastepoolse kiusamise ennetamiseks või lõpetamiseks on oluline kiusamisprobleemiga õpetajal abi saada nii personaalsetes kui ka tööalastes küsimustes ja seda nii kooli kui ka üldsuse tasandil laiemalt

teadvustada. Üheks variandiks, kuidas kutsekooli õpetajate õpilastepoolset kiusamist ära hoida, on õpetajatele toe pakkumine kooli tasandil. Näiteks käesoleva uurimuse põhjal tundsid kutsekooli õpetajad enim, et õpilastepoolse kiusamise lõpetamiseks vajavad nad abi tugispetsialistidelt ja juhtkonnalt. Samuti võib käesoleva uurimuse põhjal väita, et õpilastepoolse kiusamise ära hoidmiseks soovivad kutsekooli õpetajad osaleda kiusamisalastel täienduskoolitustel ja selle küsimusteringiga oma teadmisi ja oskusi rikastada. Lähtudes käesoleva uurimuse tulemustest on võimaluseks kutsekoolides õpetajate õpilastepoolset kiusamist ennetada kindlate reeglite ja kiusamisvastaste strateegiate kehtestamine.

Kuna bakalaureusetöö käigus tehtud uuring oli kvalitatiivne, ei saa uurimuse tulemusi üldistada. Siiski annab käesolev uurimus võimaluse kirjeldada kutseõpetajate õpilastepoolse kiusamise kogemusi. Töö piiranguks saab pidada kiusamiskogemusega kutseõpetajate raskesti kättesaadavust. Antud uuringus osalenud õpetajad olid kõik Eesti ühe maakonna kutseõpetajad. Sellest tulenevalt võiks järgnevatesse uuringutesse kaasata mitme maakonna kutseõpetajaid, et tekiks terviklikum pilt Eesti kutseõpetajate kiusamiskogemusest õpilaste poolt. Samuti peaks järgnevaid uuringuid tegema suurema valimiga. Töö autorile teadaolevalt ei ole Eestis uuritud kutseõpetajate õpilastepoolseid kiusamiskogemusi. Seetõttu saab töö praktiliseks väärtuseks pidada kutsekooli õpetajate õpilastepoolse kiusamisprobleemi püstitamist.

Tänuõnad

Tänan enda juhendajat Kristi Kõivu asjakohaste nõuannete ja abi eest. Soovin tänada ka kõiki uurimuses osalenud õpetajaid. Tänan kõiki, kes panustasid oma aega ja tahtmist minu töö valmimisse.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Mariliis Hollo

/allkirjastatud digitaalselt/

24.05.2021

Kasutatud kirjandus

- Aho, H., Koivisto, A. M., Paavilainen, E., & Joronen, K. (2019). The relationship between peer relations, self-rated health and smoking behaviour in secondary vocational schools. *Nursing Open*, 6(3), 754-764.
- Alumäe, T., & Tilk, O., & Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. arXiv preprint arXiv:1901.03601.
- Beilmann, M. (2017). Dropping out because of the others: bullying among the students of Estonian vocational schools. *British journal of sociology of education*, 38(8), 1139-1151.
- Benefield, J. (2004). *Teachers-the new targets of schoolyard bullies*. Wellington: Post Primary Teachers Association.
- Bullying. No Way! (s.a)*. Külastatud aadressil <https://bullyingnoway.gov.au/>
- Cheraghi, A., & Piskin, M. (2011). A comparison of peer bullying among high school students in Iran and Turkey. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 2510-2520.
- Confronting cyber-bullying in schools (s.a)*. Külastatud aadressil <https://erasmuslearn.eu/wp-content/uploads/2021/01/Confronting-Cyber-Bullying-In-Schools.pdf>
- Elukaare etapid. (s.a)*. Külastatud aadressil: https://www.hariduskeskus.ee/opiobjektid/elukulg/?INIMESE_ARENG___ELUKAA_R___Elukaare_etapid
- Espenberg, K., Beilmann, M., Rahnu, M., Reincke, E., & Themas, E. (2012). *Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Family lives. (s.a)*. Külastatud aadressi: <https://www.familylives.org.uk/>
- Garrett, L. (2014). The student bullying of teachers: An exploration of the nature of the phenomenon and the ways in which it is experienced by teachers. *Aigne* 5, 19-40. Cork: University College Cork
- Graf, D., Yanagida, T., & Spiel, C. (2019). Sensation seeking's differential role in face-to-face and cyberbullying: taking perceived contextual properties into account. *Frontiers in Psychology*, 10, 1572.
- Hawkins, J. D., Herrenkohl, T. I., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F., Harachi, T. W., & Cothorn, L. (2000). *Predictors of youth violence*. Washington: Juvenile Justice

Bulletin.

- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi ja meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2012). Teachers bullied by students: Forms of bullying and perpetrator characteristics. *Violence and Victims*, 27(3), 396-413.
- Kiigemaa, K. (2015). *Lääne-Virumaa kahe kutsehariduskooli õpilaste kokkupuude enda hinnangul küberkiusamise ja tavakiusamisega ning suhtumine nendesse*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- KiVa. (s.a). Külastatud aadressil <https://eesti.kivaprogram.net/>
- Kõiv, K. (2015). Changes over a ten-year interval in the prevalence of teacher targeted bullying. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 171, 126-133.
- Kõiv, K. (2020). Description of teachers' experiences on being bullied by students. In P. Besedová, N. Heinrichová, & J. Ondráková (Ed.). *European Proceedings of International Conference on Education and Educational Psychology EpICEEPSY* (pp. 43–53). Published by European Publisher.
- Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Põltsamaa: OÜ Vali Press trükikoda
- Kõiv, K. (2017). Õpetaja ja sotsiaalpedagoog kui kiusamise ohvrid. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 5(2), 133-154.
- Kõiv, K.; Aia-Utsal, M. (2021). Victimized teachers' experiences about teacher-targeted bullying by students. In: C. Pracana & M. Wang (Eds.). *Psychological Applications and Trends 2021* (172–176). Lisboa: inScience Press.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>
- Linno, M. (s.a). Kodeerimine ja kategoriseerimine. *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. Külastatud aadressil <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/kodeerimine-ja-kategoriseerimine>

- Menesini, E., & Nocentini, A. (2009). Cyberbullying definition and measurement: Some critical considerations. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 230-232.
- Monks, C. P., & Coyne, I. (2011). A history of research into bullying. In C. P Monks, I. Coyne (Eds.), *Bullying in different contexts* (pp. 1-11). New York: Cambridge University Press
- Mooij, T. (2011). Secondary school teachers' personal and school characteristics, experience of violence and perceived violence motives. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 17(2), 227-253 (lk 1-5; 8-10).
- Nartgün, Ş. S., & Cicioğlu, M. (2015). Problematic internet use and cyber bullying in vocational school students. *International online journal of educational sciences*, 7(3).
- Olweus, D. (1997). Bullying in schools: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12(4), 495-510
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual review of clinical psychology*, 9, 751-780.
- Pervin, K., & Turner, A. (1998). A study of bullying of teachers by pupils in an inner London school. *Pastoral Care in Education*, 16(4), 4-10.
- Pilt, M. (2010). Õppematerjal nr 1: Sissejuhatavalt kvalitatiivsest uurimistööst ja internetist. *Tartu Ülikool*.
- Randall, P. (2003). *Adult bullying: Perpetrators and victims*. New York: Routledge.
- Santos, A., & Tin, J. J. (2018). The nature, extent and impact of educator targeted bullying on school teachers in West Malaysia. *British Journal of Guidance & Counselling*, 46(5), 543-556.
- Smith, P. K. (2016). Kiusamisvastane sekkumine koolis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri* 4(2), 118-141.
- Sullivan, K., Cleary, M., & Sullivan, G. (2004). *Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla?* Tartu: Atlex
- Terry, A. A. (1998). Teachers as targets of bullying by their pupils: A study to investigate incidence. *British Journal of Educational Psychology*, 68(2), 255-268.
- Tikk, S. (2017). *Õpetajate kiusamine õpilaste poolt põhikoolide õpetajate näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool
- Types of Bullying (s.a)*. Külastatud aadressil <https://www.prevnet.ca/sites/prevnet.ca/files/fact-sheet/PREVNet-SAMHSA-Factsheet-Types-of-Bullying.pdf>

- Uz, R., & Bayraktar, M. (2019). Bullying toward teachers and classroom management skills. *European Journal of Educational Research*, 8(2), 647-657.
- Woudstra, M. H., van Rensburg, E. J., Visser, M., & Jordaan, J. (2018). Learner-to-teacher bullying as a potential factor influencing teachers' mental health. *South African Journal of Education*, 38(1), 1-10.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Özkiliç, R. (2012). Bullying toward teachers: An example from turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 47, 95-112.

Lisa 1. Intervjuu kava

Intervjuu

(Küsimused õpetajale, kes on kogenud õpilastepoolset kiusamist kutsekoolis.) Koostanud:

Kristi Kõiv

I osa: Õpetaja hinnang kiusamisele

1. Kuidas Te tajute õpilaste kiusamist teiste õpilaste poolt kutsekoolis? Kas see on Teie arvates tõsine või vähetõsine probleem? Miks?
2. Kuidas Te tajute õpetajate õpilastepoolset kiusamist kutsekoolis? Kas see on Teie arvates tõsine või vähetõsine probleem? Miks?
3. Mis on Teie arvates põhjuseks, miks õpilased õpetajaid kutsekoolis kiusavad? Põhjendage palun.
4. Mida Te arvate, milliste omaduste või tunnustega õpetajaid õpilased kutsekoolis kiusavad?
5. Kas Te arvate, et õpilastepoolne õpetaja kiusamine kutsekoolis on probleem, mida kooli juhtkond ei mõista?
 - Kas Te arvate, et õpilastepoolne õpetaja kiusamine kutsekoolis on probleem, mida kõrgemad haridusametnikud ei mõista?
 - Kas Te arvate, et õpilastepoolne õpetaja kiusamine kutsekoolis on probleem, mida lapsevanemad ja üldsus ei mõista?
6. Kas olete kuulnud või näinud, et kutsekoolis õpilased õpetajat kiusavad? Kui jah, siis kirjeldage palun juhtumit.

II osa: Õpetaja kogemus ja hinnang kogetud kiusamisele

7. Kas olete kogenud kogu oma õpetajakarjääri jooksul õpilastepoolset kiusamist kutsekoolis?
 - Kui jah, siis kirjeldage palun juhtumit, mida olete kogenud.
 - Kui kaua kestis Teile suunatud õpilastepoolne kiusamine kutsekoolis?
 - Kui vanad kutsekooli õpilased/õpilane olid teile suunatud kiusamisega seotud?
 - Millisest soost kutsekooli õpilased/õpilane olid seotud Teie kiusamisega?
 - Kas õpilastepoolne kiusamine kutsekoolis leidis aset tunnis või väljaspool õppetundi?
 - Mis iseloomustab/iseloomustas neid kutsekooli õpilasi, kes Teid kiusasid?

- Kas õpilastepoolne kiusamine kutsekoolis on mõjutanud Teie õppetööd? Kui jah, siis kuidas?
- Kas õpilastepoolne kiusamine kutsekoolis on mõjutanud Teie elu kvaliteeti? Kui jah, siis kuidas?
- Kas Te olete kellelegi rääkinud, et kannatate/olete kannatanud õpilastepoolse kiusamise all kutsekoolis? Kui jah, siis kelle poole olete pöördunud?
- Millised olid õpilastepoolsest kiusamisest rääkimise tulemused või tagajärjed?
- Kui Te ei rääkinud õpilastepoolsest kiusamisest kellelegi, siis miks?
- Kui Te lahendasite olukorra ise, siis kuidas?
- Kuidas Teie arvates saaks õpetajapoolset kiusamist kutsekooli õpilaste poolt ära hoida? Millist nõu annaksite Teie?

8. Kas Te tahate veel midagi lisada või täpsustada?

9. On Teil veel omapoolseid tähelepanekuid kiusamise kohta kutsekoolis.

Lisa 2. Kodeerimisjuhend. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamisega

Kategooria	Alakategooria	Koodid
Kiusamise olemus	Kiusamise korduvus	Korduv Süstemaatiline
	Kiusamise tahtlikkus	Õpilase tagamaa on kiusamine Teadlikult kiusamine
	Kiusamise kestvus	Kuni õpilase koolist lahkumiseni Terve õppeaasta Mõned kuud
	Varjatud kiusamine	Kiusamine varjatud kujul Varjatud kiusamist rohkem, kui arvata oskame
	Kiusamise koht	Tunnis Internetis Kirja teel Kirjutas <i>Facebookis</i>
	Kiusamise ulatus	Õpetaja-õpilase vahel väike Õpetajatele suunatud kiusamist on varem esinenud ja esineb praegu
Kiusamise liigid	Füüsiline kiusamine	Puudutamine Asjade ära võtmine Asjade viskamine Lüüakse
	Verbaalne kiusamine	Hüüdnime andmine Verbaalne agressioon Ebaviisakad väljendid Sõnadega solvamine Halvustava ütlemine Alavääristamine Õpilased ähvardavad Õpilased karjusid ja laulsid
	Küberkiusamine	Õelad ja isiklikud kirjad Kirjutas <i>e-maili</i> teel Kirjutas sotsiaalvõrgustikus
	Korraldustele mitteallumine	Ei täitnud reegleid Õpilane ei allunud korraldustele Õpetaja proovilepanek Ei tee tunnis kaasa Trotslikus Provotseerimine
	Kaudne kiusamine	Ignoreerivad Ei lase endaga suhelda Ei käi tunnis
	Vanus	Noorukiiga

Õpilaste kui
kiusajate kirjeldus

	Täisealine
Sugu	Tüdruk Mees Mehed Poiss ja tüdruk
Soo orientatsiooni probleemid	Soo orientatsiooni küsimus
Haridusli erivajadus	HEV grupp
Tavaline õppija	Korralik inimene Tavaline õppur
Käitumisprobleemid	Puudulikud viisakusoskused

Lisa 3. Kodeerimisjuhend. Õpetaja kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise põhjustega

Kategooria	Alakategooria	Koodid
Õpetaja endaga seotud	Kergesti provotseeritavus	Arglik õpetaja Ei kaitse end
	Vanus	Noored või päris eakad Vanuse tõttu
	Ebakompetentsus	Õpetaja ei ole kompetentne Distsipliiniprobleemid Nõudlik õpetaja Jõuline õpetaja
	Rahvus	Rahvus
Kooliga seotud	Kolleegidepoolse abi puudumine	Ei kuulatud või süvenetud Ei tegeletud
Õpilastega seotud	Madal õpimotivatsioon	Õpimotivatsiooni puudumine Liiga raske aine Kergemini hindeid saada
	Igavus	Igav
	Õpilase negatiivne hoiak õpetaja suhtes	Tulevad kurjadena tundi Õpetaja isikuomadus ei meeldi Õpetaja käitumine
	Ise olnud kiusamisohvrid	Ise kiusamisohver olnud
	Staatus	Enda staatuse näitamine Staatuse tõstmine
	Tähelepanuvajadus	Tähelepanuvajadus Negatiivse kaudu tähelepanu püüdmise
Vanemate ja perega seotud	Mittetäielik pere	Katkine pere Katkised hinged Lastekodulaps

Lisa 4. Kodeerimisjuhend. Õpetajate kogemused seoses õpilastepoolse kiusamise mõju ja tagajärgedega

Kategooria	Alakategooria	Koodid
Muutused õppetöös	Muutused tööülesannete täitmisel	Muutused hindamiskriteeriumite ja kodutöö nõuete tegemisel Reeglite määramine
	Lähenemiskeeld	Lähenemiskeeld õpilasele
Mõju tööelule	Enese süüdistamine	Enda süüdistamine Ei saanud enda missiooni täita
	Enda professionaalsuses kahtlemine	Endas kahtlemine
	Töömotivatsiooni langus	Ei tahtnud tööle minna
	Positiivne mõju	Õpetajatööst aru saamine Õpikogemus
Mõju isiklikule elule	Negatiivne mõju tervisele	Ei saanud magada Hingeline mõju Häiritud olek
	Negatiivne mõju peresuhetele	Närvilisus Ärritunud Halb mõju perega suhtlemisel
	Isiklik negatiivne mõju	Hirm kohtuda Õpilase vältimine
Kiusamisalane täiendkoolitus	Koolitused	Kiusamisalased koolitused
	Programmid	Kiusamisvaba kooli programm
Abi ja mõistmine või mittemõistmine	Tugispetsialistid	Tugispetsialistide kaasamine Tugispetsialisti nõuanne
	Kolleegid	Kolleegid ei mõista probleemi Kolleegid saavad aru
	Juhtkond	Pöörab tähelepanu ja aitab Juhtkond ei aita õpetajat
	Kõrgemad haridusametnikud	Ei mõista, sest ei tea Peab tõsiseks probleemiks
	Lapsevanemad	Vanemaid ei teavitata kiusamisjuhtumistest Vanem mõistab
	Üldsus	Pööravad tähelepanu õpilastevahelisele kiusamisele Ei teadvusta endale seda kiusamisprobleemi

Hoiak	Kiusamine ei kao	Kiusamine on koguaeg olnud ja ei kao
Kiusamise lõpetamine	Õpetaja ise	Ignoreerib kiusajat ja on vaimselt üle Probleemist rääkimine
	Tugispetsialistid	Tugispetsialistide poole pöördumine Sotsiaalpedagoogi abi ja nõu
	Juhtkond	Reeglite määramine

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mariliis Hollo,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kutsekooli õpetajate kiusamine õpilaste poolt“, mille juhendaja on Kristi Kõiv reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mariliis Hollo

24.05.2021